

- सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील अंक उपप्रश्नांने गुण दर्शवितात.

१. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) आर्यसमाजाच्या पुढाकाराने झालेल्या सामाजिक व धार्मिक चळवळींची चर्चा करा. १०
- ब) सामाजिक सुधारणा चळवळीतील महात्मा ज्योतिबा फुले यांच्या योगदानाचे मुल्यमापन करा. १०
- क) सुधारणा चळवळीच्या परिणामांचे परिक्षण करा. १०
२. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) भारतातील पाश्चात्य शिक्षणाच्या उदयाची माहिती द्या. १०
- ब) स्वातंत्र्या पूर्वी निर्माण झालेल्या भारतीय भाषेतील वृत्तपत्रांच्या विकासाचे वर्णन करा. १०
- क) ब्रिटीश काळातील रेल्वे व रस्तेमार्गांच्या विकासाची माहिती द्या. १०
३. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) ब्रिटीशांनी भारतात सुरु केलेल्या कायमधारा आणि महालवारी पध्दतींची चर्चा करा. १०
- ब) दादाभाई नौरोजींनी मांडलेल्या निःसारणाच्या सिध्दांताचे वर्णन करा. १०
- क) ब्रिटीश काळातील हस्तउद्योगांच्या न्हासाच्या कारणांचे मुल्यमापन करा. १०
४. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) स्त्री मुक्ती संदर्भात समाज सुधारकांनी केलेल्या प्रयत्नांचा आढावा घ्या. १०
- ब) दलित उध्दारासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या योगदानाचे परिक्षण करा. १०
- क) आदिवासींच्या उठावांवर भाष्य करा. १०
५. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) सर सय्यद अहमद खान १०
- ब) दळणवळण व संदेश वहनाच्या विकासाचे परिणाम १०
- क) भारतीय शेतीचे व्यापारीकरण १०
- ड) १९ व्या शतकातील शेतकरी चळवळी १०

[Time: 3 Hours]

[Marks:]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All questions are **compulsory**.
  2. All questions **carry equal marks**.
  3. **Figures to the right** indicate marks.

1. Attempt **any two** of the following.
  - a) Discuss the socio-religious reform movement under Arya samaj. **10**
  - b) Assess the contribution of Mahatma Jyotiba Phule during the social reform movement. **10**
  - c) Examine the effects of the reform movement. **10**
2. Attempt **any two** of the following.
  - a) Give an account of the introduction of Western Education in India. **10**
  - b) Describe the growth of vernacular press prior to independence. **10**
  - c) Bring out the development of Rail and Road Transport in India under the British rule. **10**
3. Attempt **any two** of the following.
  - a) Discuss the Permanent settlement and Mahalwari settlement introduced by the British in India. **10**
  - b) Narrate the Drain Theory as propounded by Dadabhai Navroji. **10**
  - c) Evaluate the causes for the decline of Urban handicraft industries under the British rule. **10**
4. Attempt **any two** of the following.
  - a) Review the efforts of social reformers towards the emancipation of women. **10**
  - b) Assess the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar in the upliftment of Dalit. **10**
  - c) Comment on the various Tribal Revolts. **10**
5. Write notes on **any two** of the following:
  - a) Sir Syed Ahmad Khan **10**
  - b) Effects of development in Transport and communication **10**
  - c) Commercialization of Indian Agriculture **10**
  - d) 19th century Peasant's movement **10**